

ÉN ÉS A DOLGOK ÁLLÁSA

A KÜLÖNSZÁM SZERZŐI ÉS A PTC

2017-ben Horányi Özséb megjelentett egy írást, egy szinopszist, amely A dolgok állása címet viselte. Az írás absztraktjában azt olvashatjuk, hogy az írás, amire a cím utal, egy megjelenésre váró tanulmánygyűjtemény. Horányi az elmúlt húsz évben a kommunikáció témáját járta körül, mégpedig a kommunikáció fogalmának magjában felismert participáció kibontásán keresztül. A beígért kötet az elmúlt húsz évben átgondoltak összegzését foglalta volna magába. A szerző már az absztraktban helyesbít is a szinopszis fő mondanivalója tekintetében. Arra vonatkozóan ugyanis, hogy mi is a szöveg kiindulópontja. Ez pedig nem a kommunikáció, hanem a szignifikáció, vagyis a jelentésadás. Mit jelent számunkra az, hogy a szöveg egy szinopszis? Hogyan tudunk erre úgy tekinteni, hogy érthető legyen ennek üzenete, ennek struktúrája? A dolgok állása szinopszis valójában egy ház tervrajza, amit ahhoz, hogy ténylegesen érzékelni és érteni lehessen, meg kell építeni. Erre az építkezésre, konstrukcióra kapott meghívást néhány Horányi tanítvány, akiknek saját szakmai pályája több szalon kötődik Horányi Özséb munkásságához. A tanítványi kör több tagja vett részt azon a kerekasztal beszélgetésen, amely Horányi Özséb 80. születésnapjára szerveződött. A kerekasztal beszélgetést Demeter Márton irányította és arra volt kíváncsi, hogy ki milyen módon kötődik a participációs modellhez, hogy vett részt korábban a modell értelmezésében, kiegészítésében. A beszélgetésről nem készült felvétel, de a beszélgetés résztvevői – azokkal kiegészülve, akik nem tudtak jelen lenni 2022 áprilisában –, online megválaszolták azokat a kérdéseket, amelyekről akkor szóban megosztottak néhány gondolatot.

Aztán ezek a tanítványok végül megírták azokat a fejezeteket, amelyek a szinopszis tartalomjegyzékében szerepeltek.

A kötet szerzői: Demeter Márton, Farkas Edit, Korpics Márta, Kovács Lajos, és Pete Krisztián. A kötet munkálatait Korpics Márta fogta össze.

Ki hogyan találkozott a PTC-vel?

Demeter Márton: 2007-ben kezdtem a doktori képzést a PTE kommunikációs programjában. Már eleve Horányi Özséb miatt mentem oda, mert azt gondoltam, hogy képi logikával szeretnék foglalkozni, és kezembe kerültek az írásai. Professzor úrral elég hamar egymásra találtunk, ha mondhatom így, és a képzésen túl is lehetőségem volt heti szinten konzultálni vele, például a PTC-ről is, amit akkor a legkomolyabban megalapozott és végiggondolt kommunikációelméletnek tartottam, és ma is annak tartok. A doktori képzés alatt – természetesen Horányi hatására is – rengeteg filozófiát és logikát olvastam, és az ott tanultakat bele tudtam forgatni a PTC-be, ami nyilvánvalóan lehetetlenség lenne más, általam ismert kommunikációelméletek esetében. Később a doktori fokozatszerzés után lehetőségem volt Horányi professzorral közösen oktatni a PTC-t a doktori képzésben, így a szűkebb tudományos diskurzuson kívül a PTC-be való bevezetés pedagógiájáról is megtanulhattam ezt-azt.

Farkas Edit: A PTC-vel, jobban mondva a PTC kezdeteivel az 1990-91-es tanévben, a pécsi egyetemen találkoztam, Horányi Özséb a szimbolikusról című kétféléves kurzusán. '93-ban diplomáztam, tanítani kezdtem, majd amikor '99-ben visszatértem az egyetemre mint PhD-

hallgató, egy szintén kétféléves kurzuson (a szimbolikus logikai és szemiotikai analízise) ismerhettem meg, hogy a közel 10 év alatt hová fejlődött az elmélet, mivel ekkorra már egy nyomtatott szövegváltozat is hozzáférhetővé vált (A kommunikációról címen, a Társadalmi kommunikáció kötetben (1999). Ez is hozzájárult ahhoz, hogy ebben a keretben gondolkodjak a saját doktori témámon.

Korpics Márta: A participációs modellel a doktori tanulmányaim során találkoztam. Az első évfolyamra jártam, a tanulmányaim utolsó évében volt Horányi Özsébknek egy kurzusa, ahol egy félév alatt próbálta meg nekünk bemutatni magát a modellt. Nagyon új volt, számomra nagyon más típusú gondolkodást jelentett, mint a többi tárgyunk. Az első találkozás során a modellel inkább ezt a típusú másképp gondolkodást éltem meg, mint az azonosulást. A modell írott változata ezekben az években kristályosodott ki, amennyiben egy szinopszis alcímet viselő szöveget kristályosnak nevezhetünk. Aztán később, amikor már a doktori kutatási témámon kezdtem el gondolkodni, rájöttem, hogy a PTC szakrálisra és transzcendensre vonatkozó része jó keretként tud szolgálni a disszertációm elkészítéséhez.

Kovács Lajos: 2005 Dunabogdány: Elköszönő konferencia. Pár órán át lehetőségem volt végigülni az akkori doktoranduszok előadásait. Akkor hallottam először a PTC-ről és találkoztam személyesen is Horányi tanár úrral. Az ott elhangzott témák és kérdésfelvetések nagyon tetszettek. Egy hónap múlva beadtam a témafelvetőmet és jelentkeztem a doktori iskolába. Tudtam, hogy az Egyház lesz a témám, a témavezető személye még nem volt meg. A PTC alapjaiba először a professzori szeminárium keretében nyertem betekintést. De sokat beszélgettem róla személyesen is Szabó Leventével. Az akkori beszélgetéseink PTC-re vonatkozó jegyzeteinek egy részt mai napig őrzöm, újra és újra fellapozom. Az alapfogalmak meghatározásai és példázatai még mindig relevánsak.

Pete Krisztián: Ez egy nehéz kérdés. Nem is igazán tudom felidézni a pontos pillanatot. Az biztos, hogy valamelyik kommunikáció-elmélet óra keretében történt, amikor Kommunikáció minorra kezdtem járni a PTE-n, valamikor 1996 környékén. Arra már nem emlékszem, hogy a szinopszis hányadik verziója volt a szöveg, de az élen él bennem, hogy elég sok évfolyamtársamat kiverte a víz az olvasása közben. Csodálkoztam is, hogy ha valami ennyire rendezetten van megírva, akkor az hogyan lehet mások számára ennyire nehezen érthető. Nekem átgondolt szemiotikai keretnek tűnt, amivel a kommunikációs jelenséget az empirikusnak csúfolt babramunkától elválasztva is lehet vizsgálni. Szóval nekem bejött.

Miért döntöttetek úgy, hogy használni fogjátok a modellt és ezen belül melyik részét használtátok?

Demeter Márton: A doktori kutatásomat képi logika, képfilozófia körében kezdtem meg, de valahogy belefutottam a képteológiába. Mivel a teológusoknak, akik akkortájt a tudósokat és általában az értelmiséget is képviselték, sok száz évük volt a képek ismeretelméleti és ontológiai kérdéseit boncolgatni (olykor szó szerint vérre menően), úgy gondoltam, hogy ha valakik, akkor ők minden fontos kérdést felvetettek és alaposan kivesézték a válaszlehetőségeket is. Mint kiderült, legalábbis szerintem, igazam volt, így a disszertációm innentől kezdve a képteológia felé fordult. Mivel azonban a nyugati és a(z) ortodoxia értelmében vett) keleti episztemológia és ontológia roppant módon különbözik (s ebbe az egyházi történeteken kívül a görög és a latin nyelv és kultúra közti különbségek is belejátszanak), szükségesnek bizonyult egy közvetítő nyelv és a nyelvről, valamint a kommunikációról való elmélyültebb gondolkodás. Ehhez a PTC tökéletesnek bizonyult, s így voltaképp a disszertációm egy, a PTC nyelvén elmondott történet a képteológiáról.

Farkas Edit: Egyetemistaként az egyik legnagyobb hatást Petőfi S. János kurzusai gyakorolták rám, és volt szerencsém az alapításától részt venni a Multimediális Textológiai Műhely

munkájában is, ezért evidensnek tűnt számomra a szemiotikai nézőpont. A disszertációmban (Az Iskola a határon teológiája. Egy kommunikatív regényfelfogás felé. 2007) a PTC-nek a szimbolikusról szóló része a meghatározó, de mivel a kutatásom célja nem annyira az alkotási folyamatnak, mint inkább az irodalomolvasásnak, irodalomértésnek mint a társadalmi kommunikáció részének a vizsgálata volt, így a pragmatikai nézőpont miatt tulajdonképpen az egész elméletet használtam.

Korpics Márta: A vallási kommunikáció működése és megértése volt a disszertációm témája, amihez próbáltam a korábbi kommunikációs modellek között megtalálni azt, aminek a keretén belül a vallási kommunikációt és azon belül a zárandoklatot vizsgálni lehetett és a vizsgálaton túl még az empirikus munkához is jó fogódzókat adhatott. Meglepő volt, de nem találtam ilyen keretet. A vallási kommunikáció kutatásában engem leginkább az érdekelt, hogy a vallásos emberek hogyan fejezik ki magukat és hogyan kommunikálnak Istennel, ehhez pedig a PTC szakrális és szimbolikus dimenziója jó kapaszkodókat adott. Az egész modellből a felkészültség fogalma volt az, ami az én témámhoz keretet adott, illetve a szignifikáció fogalma, amelynek keretén belül létrejön az a jelentéstulajdonítás, ahogy az emberek felfedezik és megértik maguk körül a világot. És a világ felfedezésébe a vallásosság adta keretek is beletartoznak.

Kovács Lajos: Már az első év végére kialakult, hogy témavezetőm Horányi tanár úr lesz, aki nagy érdeklődést mutatott a téma iránt. Szemmel láthatóan izgatta, hogy a PTC-ben hogyan értelmezhető az Egyháznak nevezett társadalmi szervezet. Abban az időben engem az érdekelt, hogyan tudna jobban kommunikálni az egyház a mai korban, a mai kommunikációs eszközök adta nagy lehetőséggel. Erre sok jó ötletet és kezdeményezést láttam a világ különféle részein, hála a jezsuita rend nemzetköziségének, de hamar beláttam azt is, hogy nincs erre vonatkozó recept, és ami egyik helyen jól működik, a másik helyen rosszul vagy egyáltalán nem. Soktényező az egyház mai kommunikációja. Témavezetőmmel ekkor alakult ki egy, a „hogyan kommunikál”-t megelőző kérdés szükségessége: hogyan kommunikáció az egyház?

Pete Krisztián: Mint mondtam, számomra a PTC meglehetősen elvont és PTE Kommunikáció szakán akkoriban előretörő antropológiai és szociológiai vonaltól markánsan eltérő megközelítés volt. Úgy voltam vele, hogy ez egy alapvetően filozófiai vizsgálata a kommunikáció általánosabb meghatározottságainak és összefüggéseinek. Minthogy pedig én alapvetően filozófus lennék, ez elégnék is bizonyult. Igazság szerint nem ez, vagy az a része fogott meg a PTC-nek, hanem az egész meta-elmélet volta.

Ki milyen újdonságot, fejlesztést, bővítést adta az elméletnek?

Demeter Márton: Újdonságot szerintem nem adtam hozzá, inkább explikációkkal járultam hozzá az elmülethez. A disszertációmban például meg tudtam mutatni, hogy a főbb analitikus képméletekhez a PTC szolgálhat interlingva gyanánt, s ugyanez igaz a szemiotikai elméletekre is. Ez fontos dolog szerintem, mivel ezek között az elméletek között – közvetítő nyelv hiányában – eddig nehéz volt az átjárás és könnyű a félreértés. Ugyanezt az explikációt a képteológián is alkalmaztam, szerintem ez is fontos, mert az ikonteológia könnyen félreérthető a már említett nyelvi, kulturális, ismeretelméleti különbségek miatt. Természetesen a jövő fogja eldönteni, s nem én, hogy ezeknek az explikációknak milyen gyakorlati jelentősége van, hiszen az analitikus képfilozófia, a szemiotika és a képteológia önmagukban is csak igen nagy koncentrációval megérthető területek, s ha ezek ráadásul egy részben formalizált interlingvába vannak fordítva, akkor ez csak igen nagy erőfeszítés árán válik elérhetővé. Nekem roppant erős feltételezésem (tulajdonképp gyakorlati tapasztalatom is), hogy megéri az erőfeszítést, s az erőfeszítő szinte megvilágosodás-szerű de legalábbis jelentős 'aha' élményeket tapasztalhat, ugyanakkor realistiként (s pláne gyakorló oktatóként) azt is látom, hogy nem mozgunk tömegesen a nagy intellektuális erőfeszítések irányába. Érdekesség gyanánt megjegyzem, hogy az explikációkon túl volt számos olyan kérdés, különösen a transzcendens

konceptualizációjával kapcsolatban, amiben nem értettünk egyet Horányi professzorral – ezek az elméletbe nyilván nem kerültek bele sem fejlesztésként sem bővítésként, mert itt a válaszok szerintem nem kizárólagosak és ki is vezetnek a szűken értelmezett tudományos diskurzusból (ami szerintem nem válik feltétlenül hátránnyá).

Farkas Edit: A Horányi Özséb előtt tisztelgő, 2012-ben megjelent kötetben (A kommunikatív állapot) Ottlik másik regényén, a Budán keresztül vizsgáltam az irodalmi szignifikáció- illetve kommunikáció kérdéseit, majd a 2014-ben megjelent kötetben ([Konstruált világok: A jelenségek kommunikatív leírása](#)), általánosságban mutattam be a PTC alapfogalmainak alkalmazhatóságát az irodalomra. ([A PTC magyarázó értéke az irodalomértés horizontjában](#)) Az utóbbi időben érdeklődésem a szignifikáció- illetve kommunikáció ágense felé fordult (pl. [Egy csepp lélek = A transzcendens mutatkozása](#). Szerk. Kovács Lajos. Jezsuita Kiadó, 2020. 101–109, [Férfiak és nők – Ottlik szemüvegén keresztül = A mindenség ernyőjére kivetítve. Hatvanéves az Iskola a határon](#). Szerk. Osztrólczyk Sarolta. Kortárs, 2021, 140–146.), amelynek eredményeit a Korpics Márta szerkesztésében készülő legújabb kötet általam írt fejezete fogja majd tartalmazni.

Korpics Márta: A doktori dolgozatomban igyekeztem továbbgondolni és fejleszteni a modell szakrálisra vonatkozó leírásait. A dolgozat megjelent könyv formájában is, több fejezet is foglalkozott a modellel és annak részletezésével. A könyvben a felkészültség fogalmát bontottam tovább, a tudás-típusú és a hit-típusú elemekre, illetve részleteztem a modell által használt fogalmakat. Az empirikus kutatásom bemutatása során a felkészültség és a szignifikáció különböző eseteit vizsgáltam. A szakrális kommunikáció szerkezete és dinamikája címmel több szerkesztett kötetben jelentettem meg tanulmányt. A leírások során a szakrális kommunikáció szerkezeti elemeit vizsgáltam részletesen és kerestem azokat a korábbi szakirodalmi kutatásokat, amelyeken keresztül a modell bizonyos elemei leírhatóvá válnak, illetve a rítus mint társadalmi praxis vizsgálatával és leírásával a szakrális kommunikáció dinamikáját is igyekeztem megértetni. A 2020-ban megjelent könyvemben a PTC-t a záródokumentokon megjelenő és megvalósuló közösségek vizsgálatára használtam.

Kovács Lajos: Így indult el a disszertáció kutatása, amely két nagy elméleti részt ölelt fel: az ekkleziológiát és a kommunikációtudományt, ez utóbbin belül is a PTC-t. Az első azt mutatta meg, hogy történelmi távlatban hogyan gondolkodtak az egyházak és teológusok az egyházzal, a második azt, hogy a társadalmi kommunikáció hogyan tekint az egyháznak nevezett társadalmi képződményre. Először négy történelmi egyház és legalább tizenöt különböző keresztény egyház teológusainak az egyháztana került bemutatásra, majd a négy történelmi egyház közül kettő, a római katolikus és a pütkösdí-szabad egyházak ekkleziológiai kerületek a PTC nyelvezetén keresztül értelmezésre. A kutatás mind formájában, mind módszerében újdonságnak számít. A summás konklúzió pedig így foglalható össze: „Az egyház mint teológiai valóság kommunió, mint társadalmi valóság kommunikáció”.

Pete Krisztián: Nem tudom, hogy miben tettem igazán hozzá az eredeti projekthez. Mondom ezt annak ellenére, hogy P. Szilczl Dórával közösen írtuk a Kommunikáció mint participáció című kötet (2007) intézmény részét. Azonban ebben a projektben sem érzem úgy, hogy más csináltam volna, mint hogy a meta-elméletet, a PTC által adott keretet töltöttem meg részletekkel. Később a pragmatikai konvenciók PTC-ben való megragadhatósága felé fordultam, de az is inkább csak arról szólt, hogy értelmezhető-e, beleilleszthető-e a PTC-be az, amit a pragmatikai jelentés konvencióiról gondoltam.

Jelenleg milyen fejlesztési, bővítési folyamatban vagy benne PTC ügyben?

Demeter Márton: Az utóbbi 4-5 évben elkezdtem nemzetköziesítéssel foglalkozni, több szinten is. Ennek egyik lecsapódása az a próbálkozásom, hogy a PTC-t segítsek bevezetni a nemzetközi

vérkeringésbe, mert azt gondolom, s igazából azt is látom, hogy az akadémiai világ egyre inkább globális, és ami nem jelenik meg a tudományos centrumban, az nem tud hatással lenni az intellektuális folyamatokra sem. Márpedig a PTC pont egy jelenleg is nagyon kurrens, azt mondhatnám, központi kérdéshez, a diszciplína identitásválságának kérdéséhez tud jelentős mértékben hozzájárulni. Adott esetben új irányt tud adni annak a balkanizációs diskurzusnak, amely a tudományterület legmagasabb szintű képviselőjében, az *International Communication Association* berkeiben, illetve a legjelentősebb nemzetközi folyóiratok hasábjain szinte az egyetlen érvényesnek elfogadott narratívát képviselik. Ebben a narratívában a kommunikációkutatás feloldódni látszik egymással semmiféle relációban nem lévő, divergens tudományterületek között. Nagyon nehéz azonban egy magyar (vagy általában egy nem-amerikai) elmélettel megtorpedózni az elit által képviselt narratívákat, ezért először magát a PTC-t kell úgy pozicionálni, hogy az egy nemzetközileg legitimált elmélet gyanánt használható legyen a mainstream narratíva kritikájára. Nem állunk rosszul egyébként: a PTC sikeresen bekerült a globális kommunikációelméleteket tartalmazó legújabb kézikönyvbe, ami az *International Communication Association* sorozatában jelent meg a Routledge-nél, vagyis innentől kezdve az elmélet nemzetközi szintén is, úgymond, hivatalos. Betette a lábát az ajtóba. A következő lépés egy önálló cikk lenne a *Communication Theory*-ban, és ezzel azt gondolom, hogy kinyitottuk az ajtót. Természetesen ezt követően arra lenne szükség, hogy minél többen alkalmazzák az elméletet a saját területükön, s jelenjenek meg vele látható helyeken.

Farkas Edit: Horányi Özséb még 2017-ben jelentette be, hogy készül a legújabb PTC-s kötet, A dolgok állása. 2020 végén kérte fel tanítványainak egy szűkebb körét, hogy kapcsolódjanak be a munkába – így kerültem én is képbe, és vállaltam el az ágensről szóló fejezetet.

Korpics Márta: Horányi tanár úrral azt beszéltük meg, hogy a korábbi PTC kötethez hasonlóan (Horányi Özséb szerk. A kommunikatív állapot) a dolgok állása is készüljön el úgy, hogy ehhez járuljanak hozzá a tanítványok. Én azt vállaltam, hogy szerkesztőként kézben tartom a kötet elkészültét, illetve egy fejezet megírását is vállaltam. A dolgok állása címmel HÖ megjelentetett egy szinopszist, amelyben ígéretet tett arra, hogy azt a szöveget kibontja és egy monográfiát ír belőle. Az élet úgy alakult, hogy monográfia már nem lesz ebből a szövegből, de a tanítványi kör összefogása révén rövidesen elkészül egy olyan tanulmánykötet, amelyben a szinopszis egyes fejezeteit továbbgondolva és továbbírva részletezzük és kifejítjük azokat a gondolatokat, amelyeket a szinopszis sűrítve tartalmazott.

Kovács Lajos: A PTC jelenlegi fejlesztése az egyház szervezeti szintjén túl egy még mélyebb vagy sokkal inkább elsődleges kérdésre keresi a választ: hogyan kommunikál a Transzcendens, azaz, hogyan kommunikáció az Isten. Ennek a kérdésnek a megválaszolására a teológiából jól ismert szentháromságtant hívtuk segítségül, mely szerint Isten „szeretet közösség”. A teológia is relációs, azaz kommunikatív állapotban képzeli el a hármass-egy Isten mivoltát, amikor két szintén tárgyalja: a belső „ad intra” (a három személy közti isteni) kommunikációt, majd a külső „ad extra” a teremtésben és a kinyilatkoztatásban való mutatkozását, ahogyan Isten a humán ágensnek feltárja misztériumát, ezzel mintegy prototípusát adva az ideális emberi kapcsolatoknak.

Pete Krisztián: Jelenleg „A dolgok állása” projektben vagyok érdekelt, annak is az entitás fejezetében. Azoknak a megjegyzéseknek a kibontását kíséreltem meg bővebben, amiket Özséb vetett fel az azonos című 2017-es JEL-KÉP szövegében. Ez lényegében a PTC ontológiai vonatkozásainak körüljárása. Arra az alapgondolatra épít, hogy csak akkor beszélhetünk bármilyen entitás létezéséről is, ha az valamilyen szignifikációs keretben adódik számunkra. Ez egy, a modern tudományosság megközelítésétől teljesen eltérő megközelítés, ami az ontológia elé helyezi az ismeretelméletet.

Kérlek, beszéljtek kicsit a saját könyvfejezetetekről, illetve arról, hogyan kapcsolódik mások írásaihoz (mitől lesz ez egy koherens könyv az egyéni kontribúción túl)?

Demeter Márton: A PTC számos olyan alap-terminust vezetett be, melyek értő használata nélkül tulajdonképp az elmélet hamisítása történik. Ezért különösen fontos, hogy a PTC-kutatók között legyen egy állandó konceptuális harmóniára való törekvés, lehetőleg vissza-visszanyúlva a forrásig. E tekintetben természetes, hogy a könyv összeállítása során reflektálunk azokra az írásokra, melyek az általunk is használt fogalomrendszerben mozognak. Ez nem feltétlenül jelent kereszthivatkozásokat, inkább olyan típusú konzultációkat és visszajelzéseket, melyek javarészt láthatatlanok az olvasók számára, mégis folyamatosan ott vannak a háttérben. Az általam írt könyvfejezet egyébként szokás szerint explikáció. Az állítom a PTC-ről, hogy ellentmond annak a mainstream narratívának, mely szerint a kommunikációkutatás nem diszciplína, nincs semmi a központjában, hanem egymással lazán vagy épp sehogy sem kapcsolódó területek gyűjtőhelye, s se lehetőség, se szükség nincs az e területek közti párbeszédre. A PTC-nek szignifikációra és a problémára való építkezése s az ezen a kereten felépült fogalomkészlete azonban nézetem szerint lehetőséget teremt egy ilyen párbeszédnek a megteremtésére, s minden jóra, ami egy ilyen párbeszédből fakadhat. Ennek a nézetnek az igazolására egyfelől elméleti megfontolásokat lehet ajánlani. Ugyanakkor, s a fejezetben erre is kísérletet teszek, szükséges néhány konkrét, kurrens elmélet PTC-szerinti elméleti keretezése is ahhoz, hogy az elméleti megfontolásokat empirikusan is megtámogassuk, már amennyire ez lehetséges egy elsősorban konceptuális (és nem mondjuk fizikai kísérletes) kérdéskörnél.

Farkas Edit: A 2007-es A kommunikáció mint participáció kötet ágensről szóló fejezete egyrészt az autonóm- illetve a közösségben lévő ágens vizsgálata alá, másrészt az ágensként mutatkozás rekonstrukcióját végezte el. A készülő kötet egyrészt különböző szempontokból rávilágít a humán ágens problémakezelésének nemek szerinti különbségeire, illetve azokra a problémákra, amelyeket a humán ágens kétivarúsága generál; másrészt bevezeti azokat a fogalmakat a PTC-be, amelyeket Horányi Özséb a Többlet-ben megjelent Sajáttest – Sajátvilág – Sajátlélek című írásában explikált (2016, 8. évf. 2. sz.102-126), és amelyeket már [A transzcendens mutatkozása](#) kötetbe írt tanulmányomban is használtam. Az ágensről szóló fejezet mindegyik másik fejezettel szoros kapcsolatban van, hiszen az ágens az, aki problémát azonosít és old meg a szignifikatív és a kommunikatív segítségével, és szintén az ágens az az entitás, amelynek megértéséhez reményeink szerint a PTC-n túl a PTE is jelentős hozzájárulást fog nyújtani.

Korpi Márta: Aki Horányi Özséb írásait ismeri, az tudja, hogy a fontos információk sokszor a lábjegyzetben és a végjegyzetekben vannak elrejtve. Így volt ez A dolgok állása szinopszis esetében is. A 2. lábjegyzet tartalmazza azt a struktúrát, amit a szinopszis és a készülő tanulmánykötet is követ. Ezt a leírást, tervet tekintettük kiindulópontnak és kerestük meg ebben azt a témát, amivel foglalkozni szerettünk volna. Amikor elkezdtem a témával foglalkozni és ehhez hozzáolvasni, meglepődve láttam, hogy maga a szinopszis mennyire szűkszavú a modell egyik központi fogalmával kapcsolatban. És végigolvasva a PTC korábbi szövegváltozatait, azt kellett látni, hogy az első szövegváltozathoz képest szinte semmivel nem bővült a leírás, ami a probléma fogalmára vonatkozott. Ugyanakkor mégis központi maga a fogalom, hiszen ezen keresztül értelmezi a megértést és a kommunikáció fogalmát is. A szövegeket mindenki önállóan írta, de sok közös tervezés és beszélgetés előzte meg a kötet szövegeinek megírását.

Kovács Lajos: A „Szentháromság – kommunió – kommunikáció” tanulmány úgy illeszkedik a kötetbe, hogy a PTC meta-szintjét kívánja nyújtani. Köztudott, hogy a kommunikáció szó etimológiája középkori egyházi kifejezés, jelentéstartományában benne rejlik a valaminek a közössé tétele, megosztása, de a felelősségvállalás is, a kommunió. A hárm-as-egy istenfogalom tehát azt sugallja, hogy Isten nem egy elszigetelt „Ősöreg”, hanem a szeretet

kommunikációjában élő kommunió. Ennek jártunk utána a teológiai eszmetörténetben és ezt értelmeztük a PTC-ben.

Pete Krisztián: Az entitásról szóló fejezet arról szól, hogy a dolgok létezését meg kell előzze egy konstitúció. Csak az létezik egy megismerő ágens számára, amit valahogy meg tud ragadni, és csak azt lesz képes megragadni, ami egy bizonyos szignifikációs keretben valamiként vagy valamilyenként konstituálódik számára. Ez nem azt jelenti, hogy csak az létezik, ami mi akarunk létezőnek venni, de azt igen, hogy minden csak egy szignifikációs/klasszifikációs keretben adódva lehet az, ami. Nagyon világos – legalábbis számomra – hogy ez egy nagyon alapvető vonása a PTC-nek, ami e meta-elmélet többi fókuszát is alapvetően határozza meg. Hogy példát is mondjak: a PTC szerint a probléma nem más, mint az ágens jelenlegi és vágyott állapota közötti különbség, pontosabban e különbség felismerése. Ahhoz, azonban hogy bármit is felismerjünk (ágensként), elérhető kell legyen számunkra egy olyan kategoriális keret (vagy keretek), melyben nemcsak belső állapotaink jelennek meg felismerhető, elhelyezhető, értékelhető formában, de arról a világról is van egy képünk, amiben mi ágensként tevékenykedünk. Csak egy ilyen keretben ismerhető fel az adott állapot, a vágyott állapot és persze az, hogy milyen entításokat kell manipulálnunk ahhoz, hogy az egyikből a másikra jussunk. Na és persze, csak egy ilyen szignifikációs keretben lesz értelme bárminek is az ágens számára, azaz válik kommunikatívvá. A PTE fejezeten kívül írtam egy bevezetést is a kötethez.